II 793/II

СВЕСКА 4. — АПРИЛ — ГОД VII (1926)

ženski pokret
женски покрет

Уредник, **ВЕРА ЈОВАНОВИЋ**

САДРЖАЈ:

105. **Учешће жена у општинама** . . . Ангелина М. Видаковић

107. **За нови смер у феминистичком покрету** . . . . . Радунка Анђелковић

115. **Улога наше жене у друштву и држави** . . . . . Мила Симић

124 **Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави.** — М. и М. Вертинг . . . . (Прев. Мил. Т. Петковићка).

135. **Другарски састанци Женског Покрета**.

I. *Просвећивање жене на селу* . . . О. Ј.

II. *Положај ванбрачног детета* . . Олга Јосиповић

III. *Савез Земљорадника и акција Женског Покрета* . . . . . В. Ј.

IV. *G. Radić o ženskom pravu glasa* · V. J.

142. **Белешке:**

Домаћичке школе — Академија Наука за просвећивање жене. — Наш Женски Покрет у Броду. — Предавање г-ђе Винтер о женс ом праву гласа — Американске жене и светски мир. — Изједначење аустриских жена у грађанском законику.

ЦЕНА 5 ДИНАРА

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

Може се добити врло
добра, домаћа храна
и то:

ручак 16 дин.
вечера 8 дин.

у абонману:
ручак 450 дин,
Вечера 240 д.

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 4. АПРИЛ ГОД. VII. (1926.)

Учешће жена у општинама.

Видовданским Уставом стављено је законодавству у дужност да уведе у живот женско бирачко право.

При доношењу закона о изборима народних посланика пропуштено је ово да се учини. — Рекло се: жене треба прво да добију права у општини.

Данас је дошао тај моменат — нов закон о општинама у пројекту је.

Учешће жена у општинама јесте национална дужност и културна потреба.

Становници једне општине нису само мушкарци него и жене. — И као што национални идеал наш не би могао бити остварен без садејства наших жена, без националне свести уткане у живот породице, симболисане у везовима, очуване у песмама, тако исто данас, нема културног подизања нашег народа без учешћа жена.

Наши људи, стварајући форму државну, све своје старање посветили су политичкој организацији, а пренебрегли садржину — услове за културан развој, хигијенске потребе становништва.

И тако, општина је страдала од искључиво партизанског вођења.

Међутим, послови који су некада лежали на породичној заједници, на домаћици, прелазе на општину. Угодан и здрав живот не зависи више од појединачних напора, већ од уређења општине. Количина воде потребне за живот, јачина и каквоћа осветлења, општа чистоћа и др., не зависе више од индивидуалне вредноће женине.

Морал друштвени, после ратова нарочито, унесрећио је многе мајке давши им нездрав и кржљав пород. Како одржати живот свом болешљивом детету кад нема ваздуха, нема воде, нема светлости, нема простора, нема зе енила? Колико

има градске деце која су рођена од здравих родитеља? А, после ратова, колико ли ће их бити и на селу? Па зар се код оваквог стања ствари, може остати при старим методама и при старом начину живота?

Баш зато што је човек код нас сву бригу око здравља дечјег, здравља народног оставио жени, баш зато је код нас пре но игде, потребно да жене узму учешћа у здравственом и културном препороду нације.

Није довољно обезбедити границе државе, да би се могло рећи: велико дело је извршено. Ако допустимо да нам се потомство услед нехигијенских прилика и варварског начина живота дегенерише, нећемо одржати ни границе наше државе.

Ако се не упнемо свим снагама својим и не употребимо све моћи своје на што брже подизање општег културног нивоа, притиснуће нас непријатељи наши и поред граница и мимо граница и преко граница.

Странац у нашу земљу не залази радо. Довољно је да види престоницу, да се спотакне о нашу калдрму, да остане без воде, без осветлења, да погледа и осети тако уочљиву нечистоћу, па да ухвати пут и да после свугда и сваком прича у каквој је некултурној земљи био.

А није само Београд такав. И Суботица и Ниш, и редом све наше вароши, мање више.

Па ипак, ми немамо тако великих градова да би организација општина била компликована и тешка. А живимо од села и зато га морамо, упоредо са градовнма дизати. — Села су нам заостала. Ако хоћемо да она остану извор нашега богаства, народног благостања не можемо их оставити тамо где су.

Општина не може више да остане школа ситног партизанства и поприште празних партиских утакмица, већ има да задовољи стварне друштвене потребе којих је сваким даном све више. Оно што треба општина да предузме, не може у сваком селу приватна иницијатива да учини. Ако је у Београду Материнско Удружење помогло општини, у другим местима, општина мора сама да узме на себе бригу о напуштеној деци.

Да би се излечио болесни морал данашњице мора се жени дићи углед у народу.

Многе државе су, после рата, одале признање женама, дајући им политичка права.

Осећање за заједницу било је код наше жене одувек јако. За дугих ратних година, народна привреда одржала се само беспримерним напорима жена. То је једна неоспорна чињеница. Какво су признање добиле зато наше жене? — Често, само ружне речи. Па ипак, уставотворац им је обећао бирачка права.

Какве опасности прете држави ако жене узму учешћа у уређењу општина?

Дати жени право гласа у општини значи дићи углед жене у народу, значи дићи морални ниво народа, створити услове за културан напредак његов.

Закон о општинама у пројекту је. Она мишљења која у одсудном моменту буду, стицајем околности преовладала, даће правац и карактер целом једном времену и на тај начин помоћи или спречити напредак.

Дошао је одсудан моменат. За пола века, можда, неће се овакав тренутак поновити. Зато све жене свију класа нашега народа морају ући у борбу за своја права. Јер бориће се за човечји живот — који се код нас тако мало ценио — за културу, за опстанак наше државе и за примену устава.

Ангелина М. Видаковић.

За нови смер у феминистичком покрету.

Госпођица А. Штеби завршава чланак под горњим насловом, у „Женском Покрету“ од новембра 1925. овим речима:

„Надам се, да ће моја излагања дати повода нашим феминискињама да кажу своје мишљење о питању: на који начин да најефикасније изведемо борбу за политичку равноправност и за наше потпуно учествовање у друштву и држави.“ — Пре тога је госпођица дотакла ова питања:

да жене нису офанзивне против мушкараца, већ теже за органским суделовањем са мушкарцем на свим пољима народног живота, и да хоће да преузму одговорност са њима за успех и неуспех;

да шира јавност нема интереса за феминизам, па ни саме жене, које су у главном организоване на хуманом раду, нешто

и на социалном, и да је Народни Женски Савез упркос својој феминистичкој секцији, спречен да решава потпуно феминистичка питања. — Даље је госпођица истакла потребу заједничке акције феминискиња, и вели да је оснивањем Феминистичке Алијанције учињена погрешка, јер:

„да би се наше жене бориле са већим изгледом на успех за задобијање права гласа — као и за остале своје захтеве, када би се налазиле у политичким странкама, него овако под заставом политичке неутралности. И да и била илузија еровати да ће нас ма којаполитичка странка подупирати у борби за задобијање нашег првог захтева: права гласа, ако не буде тачно видела, шта и колико ће са нама придобити при раду за остварење свога програма, те да је први услов за добијање права гласа испољити своје политичко гесло.“ —

Првим трима тачкама, — да нисмо офанзивне против мушкараца, да хоћемо органско суделовање у свим народним пословима, и да за то сносимо одговорност, — потписаће свака феминискиња. О томе се нема шта расправљати, као ни о томе, да је потребна заједничка акција феминискиња. Не смемо се заваравати, истина је и то, да шира јавност нема интереса за феминизам, па ни саме жене. Ипак, ја преко овога не бих прешла просто износећи једну чињеницу, него бих се питала откуда то све долази. Има ли у томе кривице можда и до нас, организованих по одборима „Женског Покрета,“ које имамо за дужност да просвећујемо жену? И шта смо све у том правцу урадиле, односно јесмо ли урадиле све што нам је, од почетка, била дужност а што смо могле урадити? Има ли, према томе, и лека тој незаинтересованости шире јавности оба пола, и ко треба да пружи тај лек? — Да бисмо на све ово одговориле, треба расправити још зашто је Феминистичка Алијанција промашила свој циљ, према томе да ли је и њена обнова потребна, да ли би смо ми, феминискиње, боље урадиле да се одмах определимо по постојећим политичким мушким странкама?

Да се прво задржим на последњем, на тврђењу, да нам је најефикасније средство за добијање равноправности у томе, да се одмах определимо по мушким странкама. — Ја не мислим да је то тачно. Ево зашто:

Прво, верујем, да бисмо се на тај начин још довољно

неосвешћене феминизмом, расцепкале, што би било супротно потреби заједничке акције. То је сигурно, јер онда би свака од нас која приступи којој странци морала имати и имала два идеала: добијање права гласа, и што успешније извођење партиског програма. Бојати се, да већини не постане партиски програм пречи, ма колико узан био у сравњењу са захтевима феминискиња свих делова света. Кажем, бојати се; опрезне морамо бити и мислити на све. Уосталом, за ово имамо двојаке доказе: што се и праксом окаљени мушкарци ретко и тешко уздигну изнад партиских програма, да би се састали на извесном послу, и друго, што већ имамо жена које су јавно пришле појединим странкама, па те жене „Женски Покрет“ или само на речи има за себе, или их ни за обичне чланове не може да добије. Понеке се, пак, толико забораве, да јавно, усмено и писмено, разним врло ружним неистинама нападају све од реда организоване феминискиње. То су додуше незгодне јединке, асоцијални типови, али код других је томе узрок партиска дисциплина.

Друго, верујем, да „Женском Покрету“ смета „застава неутралности,“ јер странке зато не уносе у свој програм захтев за право гласа. Најпре, неке странке већ имају захтев за законском равноправности жене унесен у свој програм (социалисте, комунисте и републиканци), али, друго још важније: не верујем, да би то много што изменило на ствари, из простих разлога, што би онда свака странка одмеравала колико женских присталица друга странка има. И како је сасвим сигурно да би жена̂ било у свима партијама, почев од крајње десницe па до крајње левице, то, ако би чак у којој и претегле знатно својим бројем, питање је хоће ли та странка бити толико јака својим политичким положајем да сама може провести опште право гласа и за жену, и хоће ли веровати да ће јој тај однос остати и доцније? Да после не долази укидање како је то било под Куеновим режимом у Угарској, и оно с општинским правом гласа недавно у Словеначкој? Затим, и о овој чињеници треба промислити: у неколико држава где су жене добиле право гласа већ пре неколико година, н. пр. у Немачкој и Пољској, искуством се дошло до питања, да ли не би (вероватно само у почеку), боље било, да жене и по добијању права гласа задрже и своју чисто женску организацију. Јер се и даље осећао притисак мушкараца свуда,

тако да су жене често морале бити у дефанзивном ставу и према партиским једномишљеницима. А како би то тек било док те жене нису гласачи, и немају куглица за собом! Осим тога, нама није познат ни један случај да су жене ма у којој држави добиле право гласа стога, што су њихове организације пришле унапред мушким странкама. — Жене би, по моме мишљењу, прилажењем мушким странкама пре но што имају право гласа за собом само слабиле свој фронт, а тај би се фронт морао да задржи све док се Уставом не оствари политичка равноправност жене, (па можда и доцније, ради извесних питања). Иначе би жене трошиле своју свежу, а непрекаљену снагу у старим партиским борбама, и лако биле одвраћене, тако малобројне а подељене, да одустану од онога што је најлепше у њима и што оне данас желе да спроведу, а то је други главни разлог зашто траже и политичку једнакост. Управо, два разлога и јесу само у питању: признање основног људског и грађанског права жени, и да жена, помоћу положаја који ће тада заузети у друштву и држави, може радити на остварењу високих моралних идеја које има у питању, како унутарње социјалне политике, тако и у међународној политици, т. ј. рад на пацифизму и т. д. Овај циљ нам мора бити стално пред очима, и жену у маси треба спремати и васпитати за њега.

Услед тога, налазим, да до законског задобијања пуне равноправности са мушкарцима, жене треба да остану као једна целина, под заставом неутралности. Да, и да оно што од мушкараца добијемо, добијемо сопственом борбом. И још нешто не смемо превидети: да би релативно мали број жена пришао партијама, баш и кад би, „Женски Покрет“ одредио такав нов смер у своме раду; кад би већина била зато да се тако ради. Јер, јесмо ли погледале за собом, колико смо жена пробудиле и организовале? Шта смо у томе, нама за сада, главном правцу урадиле? Колики број жена има за собом и у себи „Женски Покрет?“ Погледајмо статистику нашег житељства, поделимо општи број са два, одбацимо малолетне и друге који не би имали право гласања, па рецимо отворено, имамо ли већ права саветовати женама. да се определе по мушким странкама, док им још нисмо довољно објасниле, шта је право гласа и шта је држава; шта су дужности грађана; шта може мајка дати своме детету, ако

има права да суделује у стварању и доношењу општинских и државних закона, шта може дати хигијени, моралу, миру, лепоти и пуноћи живота?

„Феминизам има мало присталица у ширем кругу и међу самим женама.“ Јест, то не смемо заборавити и на то морамо своју главну пажњу окренути и снагу усредсредити. Долазити женама, звати их себи, објашњавати им, шта је феминизам, какви су му узроци, какви циљеви, шта је човек, жена, грађанин, држављанин и како се стварају закони, говорити о порези, о пољским учионицама, о дечјим летовалиштима, о рату и т. д. Уместо што теоретишемо за саме себе, за ужи круг наш, нас уверених феминискиња, зађимо у масу. Пријмо „дамама“, поменимо им чешће, на згодан начин, да су и оне људи а не лутке и забаве мушкарцу, да је једино часно изигравати комедије и траги-комедије на позорници, а у животу да је часно радити, да своме ближњему и своме потомству буде боље; да једна свилена хаљина може једну породицу од неколико чланова месец дана издржавати. Рецимо им, да мôру досаде рад не познаје, и да умерен и племенит рад нема конкуренције у задовољству. Пријмо сиротој напуштеној жени и мајци, рецимо јој, да судбину своје деце може изменити и поправити, ако се буде интересовала, да општина сузбија пијачне цене несавесних трговаца, да подиже забавишта и вртове, да даје већу помоћ за сада као потпоре, да се потпоре брзо и праведно деле и т. д. Пријмо радници, мануелној, организованој у партије, и рецимо јој, да идемо истом циљу, ослобођењу жене и човека, ако не може активно у наше редове, нека не напада „буржоаске жене,“ и „даме“ док, не види добро, шта све и оне хоће. Пријмо интелектуалној радници, не ометајмо је у њеном, евентуално, научном послу, али рецимо јој, да вршећи већ једну социалну дужност може вршити још једну: нека се упише за чланицу „Женског Покрета“, нека напише који редак у корист изједначења људског права жене са мушкарцем, нека одржи једно предавање о жени, детету, о држави, миру, или о чему хоће сличном, нека то учини код куће или при путовању, нека организује покрет у месту где га нема, а она тамо дође макар и на дан два. Није то тако тешко, треба само почети. Свака од нас путује, макар једанпут годишње. Ми толико мало имамо организованих „Жен-

ских Покрета“ у земљи, да треба мало да се застидимо или забринемо! — Па, рецимо мушкарцу и жени, ма где да дођемо, а „Покрета“ нема, да феминизам није чудовиште, да не значи рат мушкарцима, да не значи напуштање куће, растурање породице, порицање материнства. — Кућа пропада највише од рђавих економских услова, и од немања смисла за домаћинство било у мужа или жене. Породицу мења општи развој. Смањивање броја деце, где постоји, није последица феминизма. Француска није феминистичка земља, у сравњењу њене старе културе са културом и решењем феминистичког питања у Енглеској, Немачкој и другде, па у Француској одавно постоји систем двоје деце. Али пазите и код сељака! И у томе је економски узрок * као и у отежаном склапању брака.

— Хоћемо ли о п ш т е право гласа и за жену? Наравно, друкчије не сме ни бити. И сељак има право гласа, а његова жена га је исто тако заслужила. Сигурно, само са једном разликом, са разликом њихова начина живота. Сељанка ради и више но муж јој, и сељанка је више родитељ но муж јој, али треба ли ми да пустимо нашу сељанку сасвим неуку на биралиште? Њен муж је и без празника у кафани, у судници, у школи, на тргу, и он свугде има прилике да разговара о политици, о држави, општинским и школским потребама, а и новине прочита, или их саслуша, па, ипак је често плен гадне, накарадне политике. Како би то тек било са нашом сељанком, која одмори своје јадно тело од претешког и непрекидног посла само неколико сати у ноћи! Која нити има времена нити слободе да слуша, а камо ли да расправља шта је политика, и која политика њој не да да се одмори, гони је да рађа по десетеро, па да их убрзо сахрањује једно за другим, код куће или у рату. Приђимо сељанкама што више, што топлије, што умешније! Ангажујмо наше народне апостоле, учитељице наше, упутимо их у то шта да кажу својим сестрама, највећим радницима нашим, а оне ће већ знати како ће им то рећи, и појединце, и на сêлу и на прêлу.

Будимо апостоли, будимо и организујмо, зовимо, ако

* Физичко дијељење земље на насљеднике настојао је сељак да доведе у сагласност са могућношћу да му дјеца живе као сељаци на рођеној, груди, и одатле страшна последица: ‚систем двоје дјеце.‘

Л. Новак, Сељачко гибање у Европи: Генерација пред стварањем.

нам не дођу, дођимо ми њима, свима женама. — То би биле методе рада, освешћивати жену и мушкарца у томе, шта хоће Женски Покрет и откуда је настао. Али, за то је потребна организација, чврсте организације, н многе и широке организације. Вероватно да ће многи рећи: па то свак зна, али, како да се дође до тих организација? За то је потребно много слободног времена, неколико апостола, и много, врло много новца. — Тачно и није. Покушаћу да докажем

Збиља, идеал би био, да имамо неколико жена слободних од домаћих и ванкућних дужности, које имају феминистичког знања и осећања, дар убедљивог говора, да су богате, угледне, па да се посвете ширењу феминизма. Или, да нису богате те апостолке, али да је богата организација, па да им може обезбедити егзистенцију. Нама су потребне Ана Шав (америчка протестантска мисионарка), али, ако их немамо, смемо ли седети скрштених руку и само теоретисати у уском кругу оних које су већ пришле организацији? — Сигурно да не. — Ми, организоване феминискиње, нарочито ми по одборима, морамо бити ти апостоли. И то немајући ни свог сувишног новца, ни великог новца од својих организација, нити времена које тражимо да утучемо. Је ли ово парадокс? Не. Ово је пуна могућност, опробана, и то ни у Енглеској, ни у Америци, већ у нашој држави, у Босни. Ево шта смо ми у Босни покушале и учиниле:

Прво смо прегле на посао, да свака одборница нађе 10 нових чланица у току године, а да се свака од ових обавеже наћи по једну нову. Предложено је, да се организација изврши по свима надлештвима и институцијама, то у месту, у Сарајеву. За даље обраћале смо се дописима и летцима познатим нам женама са молбом да се приме повереништва, да скупљају чланове и чланарину, а ако би их се нашло довољно, да се и одбор образује. За конституисање и упућивање у посао отишла би која од нас, позваних, одржала пригодан говор и организација је ту. У другом случају, ми смо саме одлазиле да припремимо земљиште, или смо биле позиване. Успех је и ту сигуран, остављале смо по 26—46 чланова што чини основ за даљи рад. Тако смо основале одборе у Бос. Броду, Бугојну, Високом Травнику, а одржале смо предавање и добиле чланица у Макарској, Мостару, Бијељини, Врњачкој Бањи; у Врњцима, у Макарској и у Бијељини искоришћено је путовање,

ускоро ће се, одржати предавиње по позиву и у Рогатици. Повереница имамо још у толико места, а два пута се је ишло у Славонски Брод, и радило на томе. — То за ове две године само.

Је ли то што тешко и скупо? Како са новцем, како са временом? Новца је требало мало, као што је и времена било мало. Узмимо да се иде на даљину по вредности 200 динара подвоз. То је уједно и сав трошак, пошто свуда се наиђе на гостопримство. Истина је, да претпостављени не дају радо осуства, али, и томе је лако доскочити: пут ниједан није тако дуг у делокругу, да се не може за 36 часова отићи, организовати друштво, и вратити се. Све то кошта друштво 20—200 дин., чланицу која иде две непроспаване ноћи (о којима се не сме ни говорити). Ако која чланица и својим послом куда путује, онда тај пут, или одржано предавање и организовање нових чланова организацију ништа не стаје. — Ми смо то покушале и у томе прилично успеле. Ако у свима покрајинским центрима, тако радимо, имаћемо већ за годину дана знатан успех. Сада имамо 11 организација у целој земљи, свака од тих нека организује још по једну, оне централне и по три, па смо макар нешто учиниле, овако: шака јада. Само 1000 дин. годишње нека се одреди на организације, па се пет—шест нових могу створити.

— Још једна ствар за коју треба новаца, доста новаца, али коју ће снажна организација омогућити, а која ће ову проширити и ојачати јесу новине. — Новине су ствар на коју се лако новац даје, која се лакше и радије чита; средство, које ће брже, лакше и сигурније долазити онамо куда ми хоћемо, и казивати оно што треба, а да се то лакше и боље разуме, боље и радије прими,. Часопис је добра ствар, али тежа. Скупља, не, али се за часопис пара обично теже даје; доноси обично дубље ствари али која вајда ако се то не чита? — Гледајмо истини у очи, само ћемо тада успети.

Дакле, не у политичке странке пре добијања права гласа. Останимо сложне, постанимо многобројне, уверене, свеже и јаке. Ради тога спроведимо на све могуће начине што ширу и солиднију организацију. Поред наведених, једно средство за чврстину организације и ширење феминистичких идеја биће, по моме мишљењу, и опстанак Феминистичке Алианције. Госпођица Штеби, која је годину и по дана председница Феминистичке Алианције није нам навела разлоге услед којих

је она против Феминистичке Алианције, управо, није нам казала у чему је то промашила Феминистичка Алианција, шта је све предузимано за њену добру организацију и успешан рад, и услед чега није било успеха. Ја сам из ових разлога за Феминистичку Алианцију :

а) што „Женски Покрет“ треба да буде тако организован да има једну своју инстанцу, на коју ће се сви одбори моћи обраћати за заједнички интензивнији рад, и за интервенцију у нашој земљи.

б) што и наш „Покрет,“ као феминистичко друштво треба да буде непосредно заступљен у Међународном Феминистичком Савезу, ради интензивнијег рада у земљи непосредним упознавањем рада у иностранству нпр., шиљањем интелигентних и способних жена и на дуже време у „ослобођене земље“ т. ј. оне са општим правом гласа);

в.) што је то једини начин да се око опште равноправности окупе и друга женска друштва, која тај захтев немају исказан у својим правилима, а слажу се са њим.

— За ово последње сам стога, што знам да има организација које су поставиле нешто друго као главни циљ, стручне организације нпр., али су по менталитету својих чланица увек за равноправност жене са мушкарцем. Такав је случај сигурно са наставницама и лекарима а биће и са другима, и ми не само да немамо права не примити их у свој круг, већ имамо дужност позвати их. То би нас само ојачало, и квалитативно и бројно.

— Дакле, „нов смер“ у феминистичком покрету био би, по моме мишљењу, интензиван систематски рад на ономе што смо себи поставиле већ у почетку: буђење и просвећивање жене, и сложна, енергична борба за њена права, штитећи потребите јединке.

Радунка Анђелковић.

Улога наше жене у друштву и држави.[1])

Задатак мога данашњег предавања биће, да вам изнесем неколико мисли о женском питању. томе проблему и великој загонетци модернога друштва, о коме данас и људи и жене подједнако размишљају.

[1]) Предавање којим је гђа Мила Симић, потпредседница Нар. Женског Савеза, на позив Сплошног Жен. Друштва, у Љубљани отворила циклус предавања о жени.

Има већ доста времена од како је поколебано старо веровање, да је жени једино место међу зидовима њенога дома.

Стварају се многа разнолика мишљења и сви се питају: Ко има право? Да ли они који је враћају њеном узаном кругу у коме је провела векове, да ли они који желе да она прекорачи праг своје куће, или они који желе да она проширује хоризонт свога знања, а тиме и своје границе домена рада. Ови последњи верују да је свест и снага жене набујала у толикој мери, да она тражи експанзивност и стога јој се мора дати шири обим функције, који ће бити само од користи породици друштву и држави.

Чувени књижевник Метерлинк је рекао: „Никада једна жена није ступила у мој живот, а да у њега није унела нешто добро. Никада у опште жена није учинила корак у напред, а да корисно није послужила човечанству. Све што је она узела у своје руке поправила је, подигла је, осветлила је....“

Овом приликом ја желим да изнесем пред Вас оно гледиште које, могу рећи, да превлађује међу нашим организованим женама.

Мислим да смо већ прешле ону етапу, када су жене наше уједињене домовине радиле и развијале се у својим покрајинама растављене једне од других. Ми познајемо прошлост и рад наших претходница и сложно се клањамо светлој повести наших старих Словенкиња, Хрватица и Српкиња. Данас, ми чланови једне историске генерације стојимо пред новим задацима, који нам налажу, да заједнички стварамо тековине, које ће побољшати друштвени живот и умножити капитал лепога и доброг, које ћемо оставити у аманет будућим покољењима.

Једна од првих наших брига мора бити да слијемо токове нашега рада у моћну бујицу и да у будућности нераздвојним снагама гредимо једном истом циљу. И зато ми дозволите, да у малим контурама оцртам моје мишљење о улози наше жене у Југословији у садашњем и будућем животу нашега народа.

Век у коме живимо несумњиво је велики и значајан век. Он нам је донео огромне резултате човечија духа и ума. Он нам је донео и многобројна техничка открића, која су нас изненадила и задивила. Али, једно од највећих изненађења које XX. век носи друштву и државама биће, несумњиво, оп-

ште сазнање о невероватном преображају жене у једно биће пуно непознатих и чудних моћи. Као тешки болесник, који је дуго био у бесвесн м стању, полако су се будиле жене свих држава, свих континената и у солидарности какву свет никада ни пре ни после није запамтио, какву људи нису били у стању спровести, пришле су жене свих народности, свих религија, свих раса једна другој, склапајући савез против људске неправде, чији закони прописују све повластице за мушкарце а сву потчињеност за жене.

Овај покрет који се простире од северног до јужног пола, није могао мимоићи нашу земљу, ма колико она била традиционална и патријархална, ма колико да су наши мушкарци осигуравали и чували њене границе, ипак је тај огромни снажни вал осетно запљуснуо и њену обалу. Нарочито после рата њихов утицај осетио се у редовима нашег женскиња и ако не још сасвим одређено и јако, ипак је донео једно несумњиво таласање, које ће ускоро обухватити масе које сачињавају наш женски свет. И баш зато, што је овај покрет једно од питања које је нарочито актуелно, њиме су се поред наших жена почели да баве и наши људи и политичке вође.

Вама је, драге сестре, несумљиво познато, да је последњих дана у Београдском Женском Покрету приређен један низ интересантних конференција наших истакнутих политичара, представника појединих политичких партија. Сви они говорили су са пуно разумевања и саосећања о нашој жени, коју законске неправде још увек тешко притискују. У својим говорима, наши политичари су енергично подвукли своје поштовање жене и мајке, које су тако достојно умеле поднети жртве за породицу и поделиле са мушкарцима све болове и тегобе великог рата, а после њега нашле довољно снаге, да својом свесрдном сарадњом допринесу, да се што брже обезбеди нормалан ток народног живота. До сада су говорили о женском питању и праву гласа жене господа: Радосав Агатоновић, у име демократског клуба, Светозар Прибићевић, шеф самосталних демократа, Др. Антун Хохњец у име Људске Странке, Стјепан Радић у име Хрватске Сељачке Странке, и Др. Урош Стајић од стране Савеза Земљорадника.

Уверавам вас, драге сестре, да смо ми, жене Београда, имале часове реткога задовољства да чујемо све ове наше

истакнуте људе, чије су нас политичке и страначке диференције тако често испуњавале болом и жаљењем, како су се једном ипак сагласили и потпуно сложили — али, не у парлементу, већ у скромном дому нашег Женског Покрета, у коме су сви начелно заступали једно мишљење, а то је, да нашој жене треба дати право гласа и тиме је уздићи на место које јој у име еволиције човечанства и напредних идеја велике Југославије припада.

Говори ових наших политичара донели су им лично најлепше симпатије и побудили велико интересовање у јавности. На наша женска срца деловали су нарочито благотворно, јер су нас испунили најлепшим надама за велике предстојеће задатке југословенске жене, која ће, надајмо се, ускоро моћи још више да прошири своју делатност у сарадњи са човеком, коме ће помоћи да уклони и ублажи многе политичке и социјалне недаће, да организује морално васпитање и подизање идеализма, да јача све друштвене врлине без којих нема напретка народна.

Рад наших жена у многом је отежан неравноправношћу и неједнакошћу законском. Када би се ове неправде уклониле, насигурно да би женин рад могао бити много рационалније искоришћен, а свака грана друштвеног живота добила би максимум једне свеже неистрошене снаге.

Данас, када је жена законом унижена и стављена испод најгорег човека, њој остаје једина могућност да се својим сопственим напорима и вредношћу издигне и истакне. Она то у пуној мери и чини, јер је већ сада и ако бесправна постала моћни фактор на пољу народног благостања и културе. Ми је видимо у надлештвима, кућама, школама, болницама, фабрикама, пољима, како својим марљивим радом доприноси свом народу и општем добру. У вези са овим пада ми на памет болан уздах велике Скандинавкиње Селме Лагерлеф, која је казала: „Жена је учинила за човечанство све, човечанство за жену ништа.“ Па ипак верујемо, да ће жене у дубини своје материнске душе опростити све заблуде човечанству и успети да га уведе у један лепши, нови живот, чије су стазе осветљене вером у добро и лепо.

Још неизвесно време нас раставља од задобијања подједнаких права са мушкарцима, па ипак, наше жене, нарочито

оне организоване, морале би већ сада размишљати о значајној улози коју им будућност одређује.

Већина наших женских друштава основана је приватном иницијативом, са програмима према локалној потреби а у доба када се је известан рад показао нарочито потребан. Најчешће су се ови послови прилагођавали једном крају, једном месту и развијали се према потребама које тамо владају. Наше жене из свију крајева домовине прихватају се јавних послова, потстрекнуте једино љубављу према народу, у жељи да му корисно послуже. Најчешће се ради, ограниченом снагом, недовољном спремом и оскудним средстивима, па ипак су савладане многобројне тешкоће и постигнути најлепши резултати. Осим овога, жене су почетком своје јавне акције учиниле и један други значајан и важан корак. Створиле су своје организације и то јаке многобројне организације, које су удружујући особе различитих положаја, културе и богатства, уништиле једну дубоко усађену предрасуду, да је жени довољна лична срећа и благостање, па да буде задовољна и безбрижна. Програм разних друштава упућује своје чланове у колективне послове, који их спајају једном мишљу и воде једном циљу. Самим тим свака чланица узима на себе један део опште бриге и старање за добро и напредак свога удружења. Није чудо што је многа од ових жена постала апостол свога друштва, и нашла среће у раду и сазнању, да не живи само за себе. Досадашње деловање наших жена било је у малом опсегу, па ипак је оно створило чудна преокрет баш у њима самима. Могућношћу, да се загледа у море социјалних недаћа, развијао се је осећај самилости и правичности. Женин дух се је окрепио, очеличио и отресао многих заблуда и обмана, тако да данашња наша модерна, радена жена нема никакве сличности са оном некадашњом беспосленом, слабом, нервозном, размаженом женом, пуном ћуди и фантазија. Данас је жена постала јача, боља, искуснија, реалнија и стога је њен видокруг знатно проширен.

Прва етапа женина рада измакла је, а ми ћемо се ускоро наћи и на прагу друге. Нас више не може задовољити једино хумани рад жене који би се састојао у томе што би неком беднику уделили парче хлеба и осигурали му данашњи дан од глади. Од чланова женских организација време и цивилизација траже много више од милостиње. Они траже пуну

сарадњу њихова духа и срца траже да своје животе испуне продуктивном љубављу, која ће им дати могућности, да у пуној мери приме на себе поред бриге за своју породицу и бригу за подизање целокупног друштва. Будућа акција жене састојаће се у томе, да се помогне свима људима, да се ослободе беде и патње и да буду задовољни. Радиће се на ублажењу болова оних које је живот тешким ударцима скрхао. Помоћи ће се свима који су без властите кривице несрећни, болесни, напуштени; настојаће се да се из друштвених редова искорени омаловажавање, презирање и егоизам, а да се пробуди осећај, самилост, разумевање и социјално старање.

Модерно друштво има велике и компликоване своје потребе. Држава као врховни организатор, дужна је да својој друштвеној заједници изађе у сусрет и задовољи тиме нове потребе. У томе циљу она организују нове радове и ми видимо у свима поратним државама, како се стварају нови ресори за организацију и решавање социјалних проблема. Овај компликовени рад све већма оптерећава, иначе гломазни и троми, државни апарат, и зато се почиње осећати потреба, да се извесан део послова пренесе на организовану приватну иницијативу. Очигледно је, да ће један део великих послова, које данас воде Министарство Трговине, Социјалне Политике, Здравља и Просвете, бити поверен нашим женама — односно њиховим организацијама, јер без њихове пуне сарадње постојаће они још за дуго само као далеки реостварени идеали. Према резултатима досадашњег рада наших жена, људи ће морати и после оклевања у интересу друштва и државе, да нам их повере, јер ће увидети да је само жена у стању, да значај ових послова високо уздигне изнад свих, личних, страначких интереса. — Да су социјални радови ближи душевном и психичком схватању жене, види се по томе, што је она из сопствене иницијативе, а често и против воље човека, жртвовала своје личне угодности и излазила из свога дома са тежњом, да изглади и поправи оне неправде, које су у друштву створене без њена учешће. Она без ичије помоћи налази пута и начина, да се прва приближи свима људским недаћама, да их сагледа, испита и покуша да ублажи.

Па ипак, колико су трновите стазе, које жене у своме раду прелазе, како се тешко остварују лепе тежње и мучно

налазе сретства потребна за њихов рад. Колико се пута и најплеменитије делање сукоби са неразумевањем и непредусретљивошћу. За све ово нека нам посведочи овај пример: Када је у Београду основано Материнско Удружење, велики део становништва држао се веома резервисано; многи су говорили да је то питање неморално, кад се београдске госпође заузимају да сачувају од пропасти ванбрачну децу. Оснивачице овога друштва су нападане и исмеване . . . Данас је то Удружење својим неуморним радом учинило, да ова установа ужива највеће поштовање Београда, а њени штићеници издржавају се готово само добровољним прилозима којима је и сазидан велелепни Дом, у коме су, дечица данас смештена. А како је са нашим феминискињама? Њима можда више но свима осталима, чињене су и чине се многобројне неправде. О њиховом раду, на жалост, маса света незна ништа тачно: И стога су оне често доживљавале необично интересантне случајеве, да међу својим противницима виде баш оне које би по своме раду, интересима и тежњама морале припадати њиховим редовима. Наше феминискиње, као и остале целога света, нападају многи мушкарци и жене са истом горчином и истом необавештеношћу, јер већина од њих и не зна шта оне управо хоће и зашто се боре. Њима се н. пр. подмеће, да су поборнице слободне љубави, јер нам говоре о једнаком моралу мушкарца и жене. Колико је ово схватање погрешно, види се и по томе, што су феминискиње целога света унеле у програм свог рада као једну од најважнијих тачака и борбу против проституције. Оне пропагирају чистоту човека и жене, јер дубоко верују, да се само одједнаким моралом може створити једно здравије и срећније друштво, у коме би нестало трговине белим робљем. Рад наших феминискиња у овом правцу морале би помагати жене свих друштвених редова, како би била скинута једна вековна срамота са имена жене, које је каљано и унижавано.

Људи се боје феминискиња, сматрајући да оне својим идејама руше породице јер неће да буду мајке. Рад наших феминискиња доказује нам, да нико са више разумевања и љубави не прихвата рад на заштити деце и матера од њих; да се нико више и истрајније не бави питањима физичког, моралног и интелектуалног васпитања омладине и деце; да нико више није урадио за просвећивање сељанке, како би јој

се помогло да својој кући и породици може бити што кориснија. И стога је, сестре, веома потребно, да свака од нас постане пропагатор наше женске идеологије, да буде њен бранилац на сваком кораку, где сретне предрасуду и заблуду. Јер не заборавимо ону истину коју је један немачки књижевник казао, да је људима потребно 100 год. да увиде једну заблуду и 100 год. да је исправе. Зато нашој жени не остаје ништа друго, већ да још интензивније и јаче настави свој рад. Свима нама нека је дужност да овај рад на сваком месту рељефно истакнемо и на тај начин посредно укажемо на добар пример истрајнога рада, који уздиже на завидне висине, јер само некористољубива и предана акција натераће све људе, да ускоро дубоко поштују и уздижу оно, што данас често из незнања нападају.

Свако право повлачи и дужности, и нови задаци, који се постављају нашој жени, захтевају од ње на првом месту проширење њених досадашњих знања. Она се за успешно учешће у јавном животу мора снабдети темељном спремом и проширеним погледима, како би правилно могла схватити потребе савременога живота. У редовима наших женских организација знатно се осећа придолазак нових снага са вишом спремом и стручним образовањем. Њихов број свакодневно расте као војска којој долази појачање. И у женским друштвима већ сâда јасно се оцртавају две категорије жена, од којих се једна посвећује социјалном раду као добровољне раденице поред домаћег посла, а друге које су са љубављу и стручном спремом прихватиле социјални рад као свој животни позив. Обе ове врсте раденица имају своје изванредне вредности, а требало би само желети и омогућити, да се њихове акције што срдачније споје, да би удруженим енергијама подстакле што већи број жена на колективни рад, који би удвојио и подигао њихову данашњу снагу. Најзад, потребно је, да ми жене будемо на чисто куда смо пошле и шта хоћемо да постигнемо. И зато ми морамо да резимирамо свој досадашњи рад и истакнемо нове циљеве за будућност. Наши циљеви не могу бити посебни, нити се наш рад у покрајинама може развијати независно један од другог. Клице друштвена преображаја осећају се знатно у свима областима рада, па и у нашим женским организацијама ствара се све јача потреба за добро организованим колективним радом. Узајам-

ност женских интереса захтева концентрацију целокупне њене моћи и стога је од неоцењиве вредности, да међусобне везе буду што боље регулисане и што тешње спојене. У томе циљу основан је Народни Женски Савез С. Х. С. са преко 300 женских удружења у која је учлањено преко 50.000 жена које данас представљају нашу радну заједницу. Колики је значај и моћ једне организације као што је Народни Женски Савез показаће нам најбоље будућност За сада можемо рећи, да нам и највећи политичари могу позавидети на овој тековини коју нису створиле поједине партиске, племенске и верске групе, већ солидарно и сложно наше жене из свију крајева домовине у жељи, да поред територијалног и државног јединства, изграде и оно велико душевно јединство.

Структура нашег Народног Женског Савеза даје нам гаранције, да ће он представљати извор хармоније, јединства и директиве, да ће зато бити увек јачи од мушких партиских организација. Напредне Словенкиње, Хрватице и Српкиње окупљене данас све заједно у Народном Женском Савезу представљају једну органску целину, једну истинску снагу, због које се Народ. Женски Савез поноси и дубоко верује да ће ова женска установа широкога стила временом постати државни, политички и социјални фактор првокласне вредности. И зато је преко потребно, да наша женска удружења почну размишљати о великој улози свога Савеза, а кроз њега и о својој улози. И све до онога тренутка, док жене не добију грађанска и политичка права, Савез нека буде једна утока у коју ће се сливати све наше снаге и убрзати време да постане величина са којом се мора рачунати. Да нас ово време не би затекло неспремне, настојмо све заједнички да објективно схватимо свако питање које тангира нацију, друштво и државу. Не задовољимо се више, да нашу заједничку кућу изграђују само разне партије разним обећањима. Радимо све, сестре, на стварању јаке, модерне, монументалне државе и зидајмо је на здравом и сигурном земљишту. У овом послу нека сарађују људи и жене свих друштвених слојева, свих верских убеђења, који подједнако воле ову земљу и јединство Само уједињени великом духовном љубављу и тежњом за стварањем лепог и срећног, ми ћемо волети, чувати, унапређивати наше заједничко добро — нашу драгу домовину.

Мила Симић.

Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави

5. Обрнутост норми социјалног живота мушке и женске владе. Право својине и подела рада.

Два велика фактора, који, пре свега, дају жиг социјалном животу јесу својина и рад. И у овој тачки одлучује полна влада с погледом на улоге полова у социјалном раду, јер владајући пол игра исту улогу, био на влади човек или жена. *За време апсолутне једнополне владе има стално владајући пол сам право на својину.* Потчињени пол нема никакву своју имовину. Нама је довољно познато у мушкој држави ово ограничавање својине на владајући пол са искључењем потчињеног пола. Овде само човек има својину, жена нема свога имања. Ово право човечије својине изражава се и у браку. У овом погледу жена је у мушкој држави бесправна. У колико нам је подела својине позната у мушкој држави, у толико знамо да она има своју противност у женској држави.

Као у психологији љубавног и брачног живота, тако се показује исти принцип обрнутости и у питањима својине и материјалног оснивања брака, са измењеним улогама човека и жене. Докле н. пр. постоји чврста норма да под мушком владом жена доноси мираз, а човек је поседник имања, дотле је женска влада окарактерисана обрнуто: миразом човека и правом жене на својину.

Ова тендеција се јавља не само код примитивних, него и код културних народа са женском владом. Код Египћана је човек стално доносио мираз који је прелазио у својину женину. Овај је обичај постојао још у Птоломејево доба. Жена је једино имала право на својину у старијим временима. Макс Милер је, додуше, мислио, као мушко — државни испитивач, да су Грци претеривали тврђењем, да је египатска невеста добијала све имање од младожење. Ипак ово није био никакав случај. Још у време Дарија каже жена о миразу свога мужа: *Он припада мени.* Даље, реч жена у свом најстаријем облику значи: „Она, која одева мужа.“ То значи можда да она треба да сноси издатке за одело. По неким старим текстовима од Видермана, кућа је била пренета на

жену при закључивању брака. Са овим у вези је интересантно једно писмо из 1100. год. пре Христа. Један човек је саопштио закупцу свога имања да му имање ослободи закупа. Али је жена хтела да задржи истог закупца и победила је воља жене, што је по себи разумљиво. Писмо гласи: „Ја сам се вратио у престоницу и теби сам саопштио да не остајеш даље на нашем имању. Али је моја другарица, ова господарица мога имања казала: „Не одузимај му поље, већ му издај налог да га обрађује.“ Кад моје писмо стигне теби, можеш се одмах латити рада“ и т. д.

Из овога се види да муж саопштава вољу своје жене као једино меродавну, јер би иначе наговестио да попушта жељи своје жене и даје му поље на обраду. Међутим, таква примедба не постоји. Жена је казала да закупац задржи поље, тиме је ствар решена, те се није потрошила ни једна реч више.

У Спарти су биле жене једине поседнице имања, како нам то пише Плутарх. Мајкер гледа у овом општем праву спартанских жена на својину директну последицу њине владе. Тако исто из Плутархових саопштења о партиским борбама између Агиса и Леониде излази јасно да су моћ, богатство и својина били једино у рукама жена.

Код примитивних народа, о чијој женској влади имамо предања, постоје подаци о самосталном неограниченом праву женске својине, нпр: код Маријана, Кантобријаца, Балонда, Ирокеза, Ликијанаца, Камчадала, народа из области Никарагу-е, Замбезе и многих других. Муж није могао ништа продати без одобрења жене. Маријани су типичан пример за обичаје: мушког мираза и женског права на својину под женском владом. Само муж доноси мираз, никад жена. Ако он нема мираза, мора да служи код жене. Све имање је припадало само жени. По разводу брака муж не добија ништа, жена све. Ако муж умре, све имање остаје удовици; умре ли жена, деца и сродници је наслеђују, али никад муж. Он је био искључен да самостално располаже имањем. Слично је било код Ирокеза, кад су били под женском владом. Код Ликијанаца, који су такође имали женску владу, мати је била сопственица имања. Овде су кћери имале право наслеђа, синови нису могли добити никакав посед. Жена је располагала општим добром, и делила је чак дуван своме

мужу према своме нахођењу. Мајнер пише: „Приврженост, или боље покорност Камчадала је била тако велика, да они признају без гунђања (без протеста) да само њине жене имају све што је од вредности, а њима се дели по мери њихових господарица, ако им што треба.

Страбо каже да су у Кантабрији биле кћери једине наследнице родитеља. Чак свадбену спрему браћа добијају од сестара. Тако исто на малабарском приморју, где жене владају, наслеђују кћери.

Психолошки је далеко *важнија зависност поделе рада*, него однос права својине према влади. У опште постоји мишљење да је данашња подела рада постала из тог узрока, што мушки и женски пол имају специфична својства. Већ у Сократово доба било је мишљења да је за поделу рада одсудна природа полова. Човек је обдарен за послове, који се свршавају ван куће; док је слаба и стидљива жена упућена по Божјој заповести на послове у кући. *У прилог наше упоредне историје једнополне владе, ми ћемо показати да је ово старо гледиште погрешно, и да природне способности не одлучују при подели рада међу половима, него само једнополност владе.* Јер ми имамо у женским државама тачно исту тенденцу у подели рада, као и у мушкој држави, само у обрнутом смислу, улоге су измењене. *Кад влада жена, она води послове ван куће, а мужу припада као његов задатак рад у кући и брига за породицом. Кад влада човек он каже: жени припада кућа, и тврди да су послови ван куће мушки. Владајући пол — био човек, или жена, има тенденцу да упути потчињени пол у кућу и породицу као домене његовога рада.* Жене се у овом погледу не разликује ни у колико од људи.

Ми видимо то не само код културних, него и код примитивних народа. У Египту је без сумње владала обрнутост у подели рада. Мора бити да је чак у Херодотово доба постојала обрнутост, јер је он писао о њој. Он прича да су жене у Египту, сасвим против обичаја других народа, вршиле мушке послове, водиле трговину, док су људи седели код куће и бринули се за домаћинство. За ово се налази једна потврда у Талмуду, она говори о обрнутој подели рада међу половима, како нам Херодот вели. Тамо се каже: да су деца Израиљева у том упућена да њини људи морају да

врше женске, а њине жене мушке послове. Ова обрнутост не може се свести на њихов подјармљени и унижени положај, јер би тада оба пола била одређена на рад потчињеног пола, дакле упућена понижавању.

Даље се истиче у Едипу од Софокла на једном месту обрнута подела рада. Едип каже својим двема кћерима: „Ха, ви подражавате потпуно обичаје египатског народа, мислима и животом!

Тамо људи остају у кући и ткају на разбоју, а жене иду ван куће и брину се за животне потребе.

А ви, децо, којима овде приличи брига ви управљајте кућом као девојке. Место њих, вас се тиче моја невоља.“

Баховен, даље, наводи Сиракужанина Нимфадора, који је такође потврдио податке Херодотове. По њему, се још приписује краљу Сезостриту да је он најпре наметнуо људима женски рад.

Врло се јасно истиче обрнути положај жене у социјалном животу из закона, по коме су биле обавезне кћери да издржавају родитеље а не синови, како додаје Херодот. Сасвим је разумљиво што синови нису могли примити ову обавезу, пошто су само жене имале својину и имање, и пошто су само оне располагале тековином. Само оно лице које је имало посед и наслеђе, могло је бити оспособљено да издржава кућу.

Даље су одржане многобројне црте египатског живота, које садрже доказе о обрнутој подели рада. На пр. У Египту је владао обичај тако званих литургија. Под овим изразом обухваћен је велики број почасних звања и јавних радова, при којима су били обавезни да раде Египћани. Ове литургије, како изгледа, биле су женске. Чак су нам очувани тестаменти из Птоломејевог доба, по којима су синови и кћери наслеђивали литургије од оца и матере. Овде додуше, имамо једнакост полова, на шта ћемо се доцније обратити. Али ми видимо чак у ово позно доба активност жене ван куће. Жене се помињу још у ово доба као „носачице“ у дворским звањима.

И већ поменуте, старе песме у Египту садрже доказе да је жена обављала послове ван куће. Тако су жене старога доба ишле у лов на птице, што је тада у Египту велику улогу играло. Стално се помињу ти женски ловци на птице. За не-

говање птица бринули су се људи како се види из других песама. Човек је спремао и постељу за своју драгу. Он се бринуо за најфиније платно и најскупље уље. Од једне певачице је сачувано још једно писмо, које показује да је кућа била у мушким рукама. По Ерману, је жена помагала човеку да надгледа кућу. То значи да се брига за кућом рачунала и доцније у задатке човека.

У занимања човека спадало је, врло вероватно, за време апсолутне владе жена и неговање одојчади. Код Либијанаца, о којима су се сачували извештаји, постојала је потпуно обрнута подела рада. Људи су не само водили домаћинство него су се бринули за негу и исхрану одојчади.

Диодор каже: „Жене су имале све поглаварске и јавне, установе. Људи су се бринули за кућу као код нас домаћице, и они су живели по вољи својих жена. Они нису били пуштани ни у ратне службе, нити иначе у јавне послове, чија би им важност улила више одлучности за отпор према женама. Деца су предавана њима одмах по рођењу, и они су их морали хранити млеком и другом храном која одговара њиховом узрасту.“

Ми имамо сасвим очевидне доказ да су се у старом Египту људи такође бринули за исхрану и негу одочајди. Према старим предањима су краљевски принчеви и принцезе имали у средњем царству мушке дојиље. Ерман пише да су се ови васпитачи принчева, који су припадали највиђенијим дворским личностима, имали обичај да се називају дојиљама, што је „доста чудно.“ Тако је био кнез од Ел-Каба, под Аменотепом I. дојиља Уадма; Семнут, љубимац краљице Шнемтомене био је дојиља принцезе Ранфоре. Даље се велича у средњем царству неки „чувар дијадеме,“ да је он задојио Бога и Хоруса, господара палате, учинио сјајним.“ Додуше, Ерман није признао смисао овог назива дојиље. Он мисли да је надимак дојиље само почасни назив, који му изгледа доста „чудноват“. Под доцнијим краљем Шујенатом (Аменотеп IV.) јавља се једна женска „велика дојиља,“ која је Бога хранила, а краља украшавала.“ Ерман држи њу за стварну дојиљу.

Овде је пак реч о мушким дојиљама које су неговале и храниле одојчад; као што су то збиља чинили људи код Либијанаца. Чак, кад би ови васпитачи краљеве деце носили само називе, а дојиљску дужност нису стварно вршили, доказ би

ипак постојао да су виспитачи ранијих племена вршили у сваком случају те дужности, пошто је доцније остало још само почасно звање. Нема никаквог разлога претпоставци да мушке дојиље, које наводи Ерман, нису имале стварно дужност исхране одојчади. Ерман мисли да је овде само реч о звању (титули) што долази од његовог мушко-државног положаја, јер он познаје само женске дојиље.

У Либији, граничној држави Египта, која је раније била под женском-владом, постојала је у ово време обрнута подела рада. Према подацима, људи су се тамо бринули не само за домаћинство, него су неговали децу од дојења па даље. Чак је описан исцрпно њихов рад на нези деце. Плос-Бартело је до ситница „описао, као једну знаменитост ову обрнуту“ поделу рада међу половима, међутим нити је знао нити наслућивао њен прави значај.

О чувању деце, као позиву и дужности човека, знамо не само код Либијанаца, него и код других племена. Отац чува своје мале и шета се с њима са најнежнијим миловањем. Остатак овог обичаја је још очуван у Индији, где су за Европљане само мушка лица одгојивачи деце. Према подацима они врше своје дужности савршено, а тако исто се одликују при нези болесника. Код Батаса чувају децу једино људи. Исто је тако случај, по подацима Страбо-а и Хумболта, код васко-иберских племена, који су имали женску владу. Жене су се бринуле за пољски рад, деца су пак одмах по рођењу предавана људима на негу. Осем тога, овде се отац сматрао као породиља. Овај се обичај задржао до најновијег доба, а тако исто, што је значајно, и политички утицај жене, јер су жене имале право гласа, као и људи, још око 1800 године.

По Вестермарку, код племена Енкутер Беја сматрали су да је очинско старање за дете просто неопходно и ненакнадно. Стога је дете после смрти оца убијано. Слично је било и код Крека.

Из овога излази да се појав „Couvade“ да објаснити тако званим мушким бабињама. Постављани су многобројни узроци за овај обичај, али се прави узрок није сазнао, јер се не може да сазна из владајућег мушко-државног положаја. Обичај мушких бабиња је утврђен код великог броја народа. Човек се понаша данима као породиља, док жена устаје и

тумара. Овај обичај, по свом изгледу, стоји у вези са обавезом човека у женској држави да негује новорођено дете. Вероватно, човек чува постељу у првим данима по рођењу, да би утопљавао новорођенче, пошто оно у првим данима не развија довољно топлоте. Мушке бабиње су остатак из времена женске владе.

По предањима је код Камчадала обрнута подела рада несумњива чињеница у времену женске владе. На Камчатци су људи не само кували, него шили, прали и надгледали цело домаћинство. Они су радо свршавали сваки рад, који су им жене наређивале, а били су тако чуварни, каже Мајнер, да се од куће не удаљују ни један дан. „Ако су пак принуђени да остану ван куће дуже од једног дана, водили су са собом и своје жене, јер без њих нису могли да живе. „Ми овде налазимо типичне црте матера у мушкој држави: љубав према дому, привржености према мужу; — све то се налази и код човека у женској држави. Кућа је његов свет, а у туђини се он осећа само тада задовољан, ако је под заштитом и пратњом своје жене. Код Камчадала су жене градиле и станове (Елис).

Даље налазимо код жене из женске државе до ситница карактерне црте човека из мушке државе. Људи не раде данас женске послове, не што их не разумеју, него што их држе испод мушког достојанства. Човек не пристаје н. пр. да крпи и поправља одело за породицу. Он неће себи да пришије дугме. Као што човек у мушкој држави одбацује женски рад као нешто ниско, исто тако чини жена у женској држави са мушким радом. Жена налази да је овде мушки рад испод њеног достајанства, њој је понижење да врши радове мушког, потчињеног пола. Н. пр. није било ни једне Камчадалке, која би се могла покренути са највећим обећањима и наградама, да за некога шије, пере и врши друге ситне услуге. Ови су радови били у Камчатци мушки. Имало је само једно средство, којим је могао путни испитивач да је заведе да врши ове трезвене радове, а то је била узајамна услуга у полном односу. Ја помињем овде ову чињеницу, јер она показује јасно тенденцу једнополне владе, да владајући пол награђује потчињени пол за полне услуге. Ако човек влада, јавља се његова склоност да награди жену за љубавне њежности, што са нужношћу води женској проституцији Ако жена

влада, јавља се код ње исто тако тенденца да награди човека за његову љубав.

Да само положај моћи омогућава исмевање типичног женског рада од стране људи у мушкој држави, што жене чине са мушким радом у женској држави, показује се у том, што у противном случају, не постоји никакво одбацивање. Жене мушке државе се поносе, ако могу да врше послове као човек. Оне се не осећају унижене мушким радом, него, напротив, уздигнуте, јер су оне, потчињени пол, подигнуте на ступањ владајућег пола. Особина неког нарочитог мушког или женског дара за неку одређену радну област не игра никакву улогу, него овде једино одлучује превласт.

Код Лапонаца, је владала обрнута подела рада. Човек се бринуо за целокупно домаћинство, кувао је и шио; жене су обављале риболов и биле изврсни морнари. Тако исто кожарство је било ствар жене, а оно је било на великом гласу. Исто је тако, по Ливингстону, код Балонда, где је жена владала и била законити хранитељ фамилије.

У земљи Адел, где су, по Јекелу, владале жене и ужи вале велику слободу, вршио је женски пол све грубе послове, док су људи имали потпуни женски круг делања, по нашем данашњем сватању; тако н. пр. оне су вршиле све радове на машини за шивење. Мунго Парк је казао да је сваки дечак учио у Африци да шије. Код неколико малајских пле; мена, у неким пределима Перу, даље код Лима Пулу, обрађивале су жене саме поља, док су људи вршили све радове у у кући. У Тибету је жена хранила човека, а он водио трговину до граница Индије и пробијао пут великим предузечима. Бурцх тврди да су жене код црнаца обрађивале поља тако исто код највећег броја америчких дивљака, на Капу-Франсо-у, на Тибету и Сијаму. Он своди ову обрнуту поделу рада код грубих, примитивних народа на лењост човека и велику окретност и заузимљивост жене; *Ми непрестано сретамо мишљење да се човек одавао лењом животу и употребљавао жену за своју користи, докле је она сама водила бригу о земљорадњи.* За ово сватање су типичне приче о нашим прецима, старим Германима. Жене су се овде бринуле за кућу, поље и стоку, а људи су, како се каже, лежали на медвеђим кожама и лењствовали *Овде ми видимо само незнање о томе да је постојала обрнута подела рада за време женске владе.*

Човек није био ништа тромији, ни лењи за време женске владе, кад је жена вршила послове ван куће, а код земљорадничких народа обрађивала земљу, — него жена за време мушке владе. Људи су се бринули за кућу и негу деце са не мање марљивости, а нису никад мислили на то да своје жене искоришћују тиме, што су им наметнули најтеже радове.

Управо, у времену када су жене вршиле најтеже послове, човек није имао никакве власти над њима, него им је био покоран. Данас би испитивач, однегован у женској држави, кад баци поглед у женску државу, дошао на мисао да жене проводе живот у лењости и искоришћују људе немилосрдно, пошто они раде најтеже послове. Ниједан државник женске државе не би веровао да ти људи припадају владајућем полу, а сагибају се под теретом јавних послова, и при том остављају најсавршенији утисак на потчињени пол. То је чинио и мушко-државни испитивач држећи да су жене, које се сагибају под теретом пољског рада употребљене на корист лењих људи док су оне биле, у ствари, владајући пол. Ово погрешно разумевање јавља се, кад се мушко-државни испитивач нађе у обичајима и уређењима женске државе. Што испитивач није видео, да човек није проводио живот у лењости, него радио у кући, то долази отуда, што је за њега било сасвим непознато ово занимање човека. Уз то многе жене воде и данас беспослен живот, нарочито у вишим слојевима, а биће да је имало таквих беспослених људи, обрнуто, у женској држави. Испитивачи познају, пре свега отмене породице једног народа а управо, биће да код њих човек женске државе води лењи живот, као што нам је то добро познато код жене у мушкој држави. У отменим круговима човек иде још и данас журно своме послу, док жена беспосличи, не ради чак ни посао у кући. Зато данас мушка послуга врши посао домаћинства у мушкој држави, нарочито у отменијим породицама. Када би, дакле, дошао један страни испитивач у нашу земљу, видео би, да само људи раде тешке јавне послове, тако исто нашао би у отменим кућама опет људе на раду. Он би несумљиво добио утисак да само људи раде, а жене лењствују. Сасвим исти утисак мора добити испитивач у женској држави, само обрнуто: да жене овде раде а људи проводе живот у лењости. Имамо податке о Либијанцима да је за

време женске владе била и код њих обрнута подела рада. Херодот је нашао тамо један надгробни споменик, кога он назива највећим делом на свету после дела Египћана и Вавилонијана. Највећи део тог споменика израдиле су жене, као што се то могло прочитати у Херодотово доба на његовим стубовима. И Страбо тврди да су ово дело створиле девојке. Да је обрнута подела рада захватила велики обим у Европи још за време Страбо-а, показује врло погодно једна његова примедба. Он пише о Келтима дословце ово: „*Они имају то заједничко са многим народима што људи и жене врше послове сасвим супротне нама.*“

Да узгред приметимо, што није нимало чудно, да људи показују велик таленат за кување, чак су у том погледу изнад жена. Трајчке пише: од дана египатских краљеља па до људи XIX. века са финим укусом, остало је увек то да су људи били нарочити виртоузи у кувању.“ Што су људи били виртоузи у кувању за време египатских краљева није никакво чудо, јер је женска влада тада ставила кујну у радни домен човека. Али, ако би Трајчке имао право тврђењем, да је човек био способнији у вештини кувања и у времену, кад је кујна била специфични радни домен жене, тиме би се онда доказало да човек заиста има већи дар за кување него жена. Овде се може и то претпоставити да владајући пол суди најлепше о себи. Он сматра да је све оно, што он чини боље и савршеније од оног што врши потчињени пол.

Бурдах је већ поновио старо Сократово гледиште: „да се подела рада врши према природи и особинама полова, дакле: ако човек ради послове ван куће, жена остаје у кући.“ Данас је ово гледиште у пуном смислу признато. Због своје стереотипне важности стотинама, чак хиљадама година оно има да захвали мушкој држави, из које је поникло. Ми смо показали да се ова теорија не може да одржи у пркос својој старости, упркос своме општем признању. Подела рада између човека и жене није продукт полних разлика него је постала искључиво под притиском једнополне владе. Превласт је овде одлучујући фактор. Али ова чињеница *приказује као погрешно данашње владајуће гледиште да је подела рада потпуно мушка тенденција.*

Економисти, историчари и сексуолози се налазе у овој заблуди. Међу ове спадају; Шмолер и Симел. Ми смо видели

да се тенденца у погледу поделе рада женске државе враћа обрнуто у мушкој држави, и то упорно и стално код најразличнијих народа. Увек једнополна влада одређује исти круг делања за владајући, и исте дужности за потчињени пол. Та тенденца није мушке природе, она својим пореклом није ни код човека, ни код жене, већ је једино одређена принципом једнополне владе. Према томе, заблуда је тврђење Маркс-Енгелсово да је прва подела рада извршена с обзиром на циљ рађања. Човеку то звучи некако јасно и убедљиво да полови треба да врше поделу рада према рађању жене. Данас је све објашњено кад се подела рада сведе на другу врсту женске организације. Ако жену посматрамо данас, она је збиља слабија од човека, извесан проценат пати од болова при менструацији, а рађање осуђује жену, да изостане дуже од рада. Али је жена женске државе сасвим другог телесног својства, него жена данашње мушке државе, што ћемо доцније доказати у нарочитој глави. Кад жена влада, она је телесно јача и за рад способнија од човека, као што је то човек у мушкој држави Домаће занимање, пре свега, штети телесну способност за рад. Баховен је признао, додуше, овај утицај, али само за свој мушки пол. Он каже: да високи положај жене изазива све јаче опадање мушког пола. „Данашњи односи су допринели да разумемо боље такве појаве. Кад човек седи код разбоја, неизоставна последица, биће слабљење, и тела, и душе.“ Исто тако, по Баховену, рад на машини за шивење, као и кување води и код жене слабљењу и тела, и душе.

Баховен је, додуше, признао да жена добија у снази, у колико се више приближује својој влади. „Позната је и чињеница да са слабљењем мушког пола, у истом односу јача снага женског пола; додајмо томе благотворни утицај, који врши на жену свест и акција кад је она на влади; — док потлаченост и ропски рад сасвим слаби човека услед чега ће се убрзо јавити рђави односи међу половима. Унижавање људи и уздизање жена је неопходна последица сличних стања.“ Жена женске државе је дорасла потребама обрнуте поделе рада. Превласт једног пола доноси рђав однос у телесној акционој способности полова. Перкин Гилман је указао с правом на то да животиње немају слабијег пола.“ Са развијањем равноправности жена постаје све снажнија.

Превела: **М. Петковићка,**
професор у пензији.

М. и М. Вертинг.

Просвећивање жене на селу.

У суботу, 6. о. м., говорила је у Женском Клубу г-ца Даринка Лацковић о раду Женског Покрета на просвећивању жене на селу. Од постанка свога, Женски Покрет има два циља: 1) Просвећивање жене; 2) Заштита њених права. Како је наша жена на селу потпуно занемарена, то је Женски Покрет решио, да највећу бригу њој посвети. За тај посао Женски Покрет ангажује своје чланице. Тај рад није био лак, јер се морало радити са најнижим слојевима. Осим тога, материјалних средстава није било довољно. Али, велика љубав и воља даје снаге Женском Покрету да не малакше, и једна за другом, у разним крајевима, отварају се домаћичке школе, за младе сеоске девојке.

Прва школа отворена је у округу пожаревачком. Како је г-ца Лацковићева била управитељица ове школе, то у кратким потезима износи све тешкоће, које је имала у почетку. Сељаци су неповерљиви, нерадо одвајају своју женску децу од куће, и тек кад је рад отпочео, они су се више интересовали за саму школу.

Често се дешава, да се при крају курса, видевши сву корисност ових школа, чак и извињавају госпођици, што су у почетку били тако неповерљиви. Саме ученице на против, показују одмах у почетку необично интересовање и вољу, да науче све што им је тако потребно у обичном животу, а о чему нису ни појма имале. Поред кувања, домаћинства и поука из хигијене, у свакој од ових школа одржан је и по један аналфабетски курс. Г-ца Лацковић напомиње, да су ученице од свега, највише воледе да науче да читају и да пишу. Износи неколико примера дирљиве детињске радости оних ученица, које су могле да напишу прво писмо, или да просричу самосталну прву реч.

Од великог су значаја ови аналфабетски курсева. Како је досада одржано 30 домаћичких школа тј. и 30 аналфабетски курсева, може се рећи да је Женски Покрет, за кратко време научио писмености знатан број нашег сеоског женског света.

За тим г-ца Лацковићева износи утиске са свога пута кроз Македонију, где је била ради организовања домаћичких школа. Неочекивано, она тамо наилази на највеће интерес-

вање и у вароши и по селима. Одмах је организована школа у Пећи која је већ отпочела рад.

Г-ца Лацковићева завршава, да је Женски Покрет у овоме своме раду отпочео са малим, али да ће и даље чинити све напоре да дође до већих материјалних средстава, да би што више учинио за подизање свога народа.

О. Ј.

Положај ванбрачног детета.

У суботу 27. марта говорио је у Женском Клубу, г. др. Шиловић професор о положају ванбрачног детета. Разлог, што је баш ту тему узео за конференцију у Женском Покрету — како г. Шиловић у почетку објашњава — је тај, што је убеђен, да нема питања где би се тако јасно видела неједнакост пред законом у социјалном погледу, као и разлика у дужностима и правима између човека и жене. Нема ни једнога питања, у коме би жена била у горем положају према човеку, од овога. По статистичким податцима било је 1905. год. у Хрватској 7% ванбрачне деце живе рођене и 9% мртво рођене. Од овога се изузимају градови. У самом граду Сењу, било је 16% живе ванбрачне деце, у Карловцу 14% живе, и 33% мртворођене. У Загребу је било 30% мртворођене ванбрачне деце. Предавач налази, да овај велики проценат ванбрачне деце указује на то, да се треба позабавити тим питањем. Чињеница, да су 40% ванбрачне деце мртворођени, намеће питање, ко су матере те деце? По статистици, то су већином служавке, фабричке раденице и сличне сироте жене. Без неге, у последње време без службе и средстава, није чудо да она рађа мртво дете. Предавач затим износи жалосну судбину оне деце, које остану у животу. Због бедне неге, већина умире до 3 месеца, а оно деце која ипак остану у животу, постају скитнице, мангупи, злочинци. Г. Шиковић се пита, како би се стало на пут овој неправди, која се чини детету рођеном ван брака а која нису крива за своју судбину. Говори о домовима за находчад, која су за сад једино средство да се помогне тој деци, али се тиме у исто време помаже матери да се сачува од срамоте, и од одговорности. Предавач заступа супротно гледиште. Наша дужност није да се бринемо о части оца и матере, него да се отац и мати приморају, да се сами брину за своје дете.

Нешто је бољи положај ванбрачне деце у Далмацији и Словеначкој, где је на снази аустриски закон од 1914. год., где је отац дужан да се стара о мајци и детету, и да издржава жену у најкритичнијим моментима, после порођаја. Ово је велики напредак, али не задовољава сасвим. Као једино решење, које одговара части жене и достојанству човека, по мишљењу предавача, био би Норвешки закон од 1915. г., по коме је ванбрачно дете потпуно изједначено са дететом рођеним у браку, чим се докаже ко је отац детету. Како стојимо пред доношењем општег грађанског законика за целу земљу, морамо се сви старати, а нарочито жене, да и у наш закон уђу одредбе закона у Норвешкој од 1915 год. Тако би се једино скинуо жиг срамоте које друштво даје ванбрачном детету, и ствара од жене злочинца. Овим завршава г. Шиловић своје интересантно предавања.

За жалење је, што је интересовање наших жена за ово предавање, било веома слабо, и ако је тема била једна од оних које су од највећег значаја, за сваку жену у опште.

Олга Јосиповић.

Савез Земљорадника и акција Женског Покрета.

У име Савеза Земљорадника, на позив Женског Покрета, говорио је Г. Др. Урош Стајић.

Г. Др. Стајић излаже гледиште Главног Извршног Одбора Савеза Земљорадника на жену и акцију Женског Покрета. Хвали рад Женског Покрета на просвећивању сељанке. Изјављује да ће Женски Покрет у Савезу Земљорадника увек имати искреног сарадника на културном и политичком подизању наше земље.

Савез Земљорадника је покрет, то није партија која иде за влашћу, то је покрет социјалан, широк и велик који обухвата и сељака и сељанку. Без сељанке немогуће је замислити тај покрет. Без њеног активног учешћа у борби за културом и просветом, до праве цивилизације немогуће је доћи.

Истиче значај жене, као мајке, као васпитачице, као домаћице, као раднице. 85% од нашег становишта су сељаци. А сеоска кућа је на жени.

Велика је разлика између варошке и сељачке жене. Сељанка је и човек и роб. Човек, јер има слободу кретања и

опхођења, роб, јер је претрпана пословима. Варошка жена пренела је прибављање средстава за живот на мужа, док сељанка све послове ради упоредо са мушкарцем, а поред тога има дужности у кући као мајка, као домаћица, као куварица, као подрумар и т. д. А уз то она је чувар и извршилац разних обреда и обичаја, које нам је традиција оставила.

Жена је стуб куће, и то јој се признаје. О томе сведоче многе пословице: „Кућа је на жени а не на земљи.“ „Вредна жена најбоља је штедионица.“ Али физички послови преокупирали су је толико да она не може културно да се развија. „Земљорадници“ су запазили да је њен утицај на кућу, а преко ове на општину и на државу, врло јак.

Напредак села не да се замислити без просвећене сељанке. А наша сељанка је непросвећена. 10% су писмене. Иза ње долази само турска и арнаутска жена. Али за њену просвету ништа није ни учињено. Предавач напада просветну политику владајућих на селу. Примера ради наводи, да је по новом буџету одобрено 47.500.000 дин. за позоришта, а само пола милиона за домаћичке школе.

Г. Стајић хвали успешан рад Женског Покрета на селу и велича апостолски рад гђице Даринке Лацковић, организатора домаћичких курсева Женског Покрета.

Пред рат Савез Земљорадника извршио је анкету у 14 округа, да би добио културну и привредну слику нашег села. Ево какве су културне прилике:

72% земљорадника нема здравог стана;
14% нема стакла, но хартију на прозорима;
30% неосветљава никад стан;
38% немају кревета, спавају на земљи;
12% служе се лампама без фитиља;
20% немају стола ни столице;
70% немају тањира;
85% немају земљаних, но плеханих пећи;
8% немају никаквих пећи;
50% има штедњак у спаваћој соби;
37% не једе никако месо;
20% не користе лекарску помоћ;
95% је без здраве воде;
50% је помор деце;
75% неписменост код људи;

99% неписменост код жена;
92% не купује књиге:
97% не купује новине.

Та анкета је обухватила Шумадију, пожаревачки округ, и т. д. дакле, напредне крајеве. А како је онда у забаченим селима?

Савез Земљорадника је за политичко изједначење, за политичка права жене, али, он није интегрално за та права.

Сељак живи већ 50 година политичким животом, па је политички незрео, а како дати жени политичка права кад је непросвећена. Савез је за енглески систем поступности. Прво дати право гласа у општинама, и областима. Г. Стајић сматра да је та поступност неопходна, јер дати одједном сва политичка права жени, био би акт револуционаран. Савез Земљорадника је у начелу за политичка права жене. У чл. 8. Правила говори се да право гласа има сваки грађанин, и да по право буде примењено и на жене у општинама.

Последњи део свога говора, г. Стајић посвећује акцији Женског Покрета. Он поставља питање: да ли Женски Покрет треба да почне са политичким образовањем сељанке, или да се задржи само на културном?

Потребно је дићи културни ниво. Сељанка не може да схвати идеологију Женског Покрета. Потребно је ући у село са социјалним и културним програмом, па ће после политичка пропаганда лако ићи.

Недавно је био збор Земљорадника у Умчарима. При уписивању омладинаца од њих 140 уписало се и 20 девојака. Кад су их запитали зашто су се оне уписале, оне су одговориле, да хоће у политику да би добиле домаћичке школе.

Женски Покрет мора да разбије неповерење које постоји према вароши. Село сматра да му варош не мисли добро. Утицај вароши досад је био само негативан на село. А да би разбили ту сумњу, сељацима се мора прићи с нечим материјалним од чега ће они имати користи, а то су: домаћички, аналфабетски, хигијенски курсеви, изложбе о народном здрављу и т. д. Таквим радом Женски Покрет ће убрзо постати господар на селу. Тада ће просвећена и спремна сељанка увек поћи за Покретом. Тај пут је тежак и дуг, али то је једини прави пут. Увек је боље имати сељанку уз себе него против себе.

Акција Женског Покрета на селу поклапа се са акцијом Савеза Земљорадника. Стога Женски Покрет може рачунати на Савез Земљорадника као на свога помагача и верног савезника.

Најзад, Г. Др. Стајић завршава са жељом да Женски Покрет постигне што бољи успех и да што пре освоји село.

В. Ј.

G. Radić o ženskom pravu glasa.

U ime Hrvatske Seljačke Stranke govorio je njen šef G. Radić, ministar Prosvete.

„Bio sam srećan, počeo je G. Radić, što sam imao dobru i inteligentnu majku, a još više što imam dobru i inteligentnu ženu. U životu nisam naišao na nijednu rđavu ženu i to sa zadovoljstvom ističem".

Posle ovog malog i laskavog uvoda G. Radić govori o ženskom pravu glasa. U Rusiji žena je još za vreme carizma imala sva građanska prava, a posle rata i posle revolucije ruska žena je izjednačena sa čovekom. U Americi žene imaju tobožnja prava. Koliko je teško bilo dok je žena dobila pravo da postane sudija, a ne može se ni u snu zamisliti da bi mogla postati predsednik republike. U Americi, izgleda, da su prava žena samo luxuz. U Engleskoj je druga stvar. Tamo je žena od uvek vrlo poštovana, ali malo ljubljena, primećuje govornik. Engleskinja je drugarica, jer su Englezi istinski prosvećen narod. Pa ipak pravo glasa žena i tamo je tretirano na osobit način. I ako danas samo jednooki ljudi ne vide da društvo bez žena je invalidsko društvo. Englezi su nelogični. Oni su dali pravo glasa ženama tek od 30 godina dok muškarci glasaju od 24. godine. To je zato što u Engleskoj ima više žena no muškaraca, pa se političari boje da žene ne dobiju većinu i ne dođu do vlasti. Možda bi žene pametnije upravljale, veli G. Radić.

Pitanje prava glasa za žene posmatrano sa gledišta socijalnog i kulturnog, sa gledišta celine, nije žensko no muško pitanje. G. Radić visoko ceni ženu. On kaže da je žena trostruka mučenica zbog patnji kojima ju je priroda obdarila i čovečanstvo. Ali je žena viša od čoveka. Videti pijanu ženu smatra se za skandal, ali pijanog čoveka, obična stvar. Pri rešavanju problema u časovima krize muž se nikad nije pokajao kad je poslušao savet žene. Ženska ljubav je vidovita. Prava, duboka ženska ljubav stvara čuda.

Bog na nebu, a žena na zemlji stvaraju čudesa. Ne smeju se zaboraviti velike zasluge žena za vreme rata. Žene rade i bore se. I zato je trebalo posle rata učiniti ono što su Englesi učinili.

U upravnom odboru Hrvatske Seljačke Stranke bilo je reči o ženskom pravu glasu još pri osnivanju, priča G. Radič. Od 160 članava samo je jedan bio protivan potpunom izjednačenju žene s muškarcem. Pa i taj jedan kad je upitan zašto je protivan on je odgovorio: „Imam gluvu i zlu ženu. Dok je bila mlada slušala je samo popove, a sad kad je ogluvela ne može da me čuje, i ono što je pop kazao ostalo je. Mislio sam kad je ona gluva da su sve žene gluve“.

G. Radić je zapazio da žene dolaze na zborove, i njegova je baš želja bila da one dođu u što većem broju, zato su zborovi njegove stranke i održavani po privatnim kućama. U prisustvu žena ljudi su pažljiviji. Treba početi sa izjednačenjem žene u porodici. Socijaliste izjednačile su žene sa muškarcima u svojim programima, ali su zato ipak te žene kod kuće tučene i zlostavljene. Ženski Pokret treba da radi i dalje na prosvećivanju žena, jer pravi ženski pokret imaće uspeha kad se raširi i po selima. Potrebno je dati ženama pravo glasa prvo u porodici, jer ako ga ona tamo nema, kako će ga iskoristiti u javnom životu?

Zato je G. Radić za principijelno pravo glasa. Ali treba početi u opštinama, pa u oblastima, ali opštine treba da odluče da li će njihove žene glasati ili ne, na taj će se način videti koje su žene kulturno napredovale, jer će žene dobiti pravo glasa tamo gde su spremne, a to je tamo gde je red, moral, i sve male vrline koje daju za rezultat: kulturu i civilizaciju.

Ako bi Hrvatska Seljačka Stranka postala odlučan politički faktor ona bi izjednačila žene u opštinama i oblastima. Možda bi u početku Slovenska Ljudska Stranka ojačala, jer bi mnoge žene pošle za klerikalcima. U Francuskoj ženama ne daju pravo glasa jer se smatra da bi one u većini pošle za klerikalcima i na taj način naškodile napretku civilizacije.

G. Radić je, pak, počeo s time da je naša civilizacija bolesna i bedna jer žena nije u javnom životu. A današnja fracuska demokratija je nemoćna prema klerikalizmu zato što je ateistička i što smatra da žena koja veruje mora da ide za popovima.

A to nije tačno.

U tome je razlog da žensko pitanje ne napreduje. U Belgiji na tome pitanju vlade padaju. Mnogi su krivili žene što je u Ne-

mačkoj Hindenburg izabran za predsednika republike. Žene su glasale za Hindenburga jer je on personifikacija sitnih porodičnih vrlina i poštenja. A žene u Nemačkoj bile su sposobne za unutrašnju sintezu, ali nisu sposobne za spoljašnju, jer nisu zato ni spremane.

Šest godina rada Ženskog Pokreta su jedan tren u javnom životu. „Nastavite samo i dalje vaš rad, naći ćete pomagače i službenike kod svakog muškarca koji svoju majku poštuje, svoju ženu ljubi, a sve druge žene voli!“ — završio je šaleći se G. Radić svoj govor.

V. J.

Белешке.

Напомена. На страни 135, испред чланка: Просвећивање жене на селу омашком слагача испуштен је наслов: *Другарски састанци Женског Покрета.* **Ур.**

Домаћичке школе. 16. маја одржаће се испит у домаћичкој школи у Пећи. Тога дана навршава се три месеца од како је Женски Покрет отворио први домаћички курс у Јужној Србији. Интересовање је врло велико. Испиту ће присуствовати поред званичних представника и делегати Женског Покрета из Београда, Загреба, Љубљане и Сарајева.

Академија Наука за просвећивање жене. Да би просвећивање наше жене ишло што брже, Академија Наука предложила је Женском Покрету да одржи овога лета један курс из домаћинства, за наше учитељице, и за то је ставила потребна средства на расположење. Циљ тога курса је да се наше учитељице упуте како треба практично уводити нашу сељанку у домаћу економију, хигијену куће, васпитање и негу деце и т. д.

Први такав курс почеће 1. јула у Скопљу за учитељице из брегалничке области.

Наш Женски Покрет у Броду. Према одлуци Управе Женског Покрета да се приступи енергичном организовању Женских Покрета у унутрашњости, г-ђа Јелица Јевђенијевић, управна чланица Женског Покрета одржала је у Босанском и у Славонском Броду предавање: *Идеје Женског Покрета.*

Пре кратког времена и у Босанском и у Славонском Броду образован је Женски Покрет са Женским Клубом. Благодарећи енергичним председницама г-ђама Терезији Голдбергер — Бос. Брод — и Софији Михлетић, професору, — Слав.

Брод — и вредним секретарима г-ђицама Анки Поповић и Невенки Лазић, Женски Покрет све се више шири.

Предавање г-ђе Јелице Јевђенијевић, саслушано са највећом пажњом и интересовањем, од многобројне публике у Бос. Броду, изазвало је толико одушевљења да је г-ђа Јевђенијевић морала одржати исто предавање у Женском Покрету у Славонском Броду.

Да би добили бар приближну слику овог новог успеха Женског Покрета, доносимо неколико реченица из писма Женског Покрета из Бос. Брода, упућеног г-ђи Јевђенијевић: „Ви сте учинили са вашим предавањем за идеју Женског Покрета код нас много, и велика је штета да нам не долазите чешће и не доносите вашу дивну ријеч, која и од непријатеља ове идеје ствара поштоваоца и пријатеља . . . Будите увјерени да сте код нас остали у најлепшој успомени и чак они, који не одобравају рад Женског Покрета само зато што долази из Београда, одали су вам највеће признање и поштовање . . . Желили би да и ви нас задржите у лијепој успомени и да нам чешће дођете, а ми ћемо вас увијек са љубављу коју заслужујете дочекати.“

Предавање г-ђе Др. Винтер о женском праву гласа. Г-ђа Др. Мира Винтер говорила је у Женском Покрету у Загребу о женском праву гласа. Предавачица је према разним посматрањима у другим државама донела овај закључак. Да је доказано, да би учешће жена на политичком пољу имало само добре последице Парламенат у Аустралији донео је одлуку коју намерава да упути свима државама на свету. — Жена је ступила свугде као бранилац слабих и незаштићених. Она је покушавала да социјалној беди ублажи бол, децу заштити, алкохолизам да спречи.

Данас су изузетне државе у којима не постоји покрет за право гласа. Између њих се убрајају и балканске државе, али, и у тим државима је покрет за право гласа врло јак, пре а после мора ће и оне до свог циља доћи. За тим је предавачица прешла на Југославију и у кратким потезима је изнела демократско-парламентарно државно устројство у вези са Видовданским уставом и нагласила да се у њему нигде не говори *против женског права гласа*, него да је шта више последица тога устава.

Г-ђа Др. Винтер завршила је своје предавање са надом да

ће и југословенске жене, као и њихове сестре у Европи и по другим континентима које су већ стекле право гласа, а за којима ништа не заостају, ускоро постићи свој циљ.

Американске жене и светски мир. Прва жена на Конгресу Сједињених Северо-Америчких Држава Јованка Ранкин била је једина, која је од народних преставника при улазу Америке у светски рат гласала противу тога. Пре кратког времена вратила се она са свога тромесечног пута по државама Сев. Америке, где је на разним местима држала предавања, па је као резултат својих опажања овако изразила своје мишљење: „Ми смо жене данас миру ближе, него што смо биле гласачком и бирачком праву, јер се све боримо за мир. Свуда сам наилазила на невероватно одушевљење за рад на миру. Год. 1910. радила сам на женском праву гласа, док нисмо то добиле. Ја сам и на другим пољима радила, али никад нисам наишла на слично одушевљење и помоћ као данас међу женама за идеју светског мира.“ Секретарица америчке секције међународне женске лиге за мир и слободу, има слично искуство у своме раду. — У неким местима Америке иду жене у народ и држе јавна предавања, у којима захтевају да се учини споразум народа као основа за трајни мир. Ова радосна новост, која нам долази из Америке, од велике је важности. Жене имају тамо много већи утицај на јавно мишљење, него игде на другом ком месту на свету. Достојно је, угледати се на њих. **Ф.**

Изједначење аустриских жена у грађанском законику. Г-ђе Аделаида Поп и Габриела Профт поднеле су предлог у Парламенту за измену Општег Грађанског Законика. Оне траже да се закон, који је 1811. године донет, а 1914 и 1916. само ревидиран, измени тако да муж и жена као супрузи имају иста права. Обоје треба да се старају, према својој моћи и способностима, за одржавање куће, обоје, за издржавање и васпитање деце, док се деца не оспособе за самостално издржавање. Место речи „отац“, која влада у данашњем породичном праву, да се стави „родитељи“ или „оба супруга“. Главне промене треба извршити у § 91, 92, 137, 143, 149, 1237, 1238, 1241. и т. д., који говоре о породичном и имовном односу супруга. У случају смрти родитеља о деци треба да се старају деда и баба. Овај предлог претресаће се у току ове године у Парламенту.

МОЛЕ СЕ ПРЕТПЛАТ-

НИЦИ ДА ДО КРАЈА

МАЈА МЕСЕЦА

ИЗМИРЕ ПРЕТПЛАТУ

Женски покрет излази сваког 15 у месецу (изузев јула и августа). Претплата на Женски Покрет за 1926. годину износи 50·— дин.

Претплату примају повереници, а у Београду администратор у Женском Клубу, Вука Караџића 18.

Моле се претплатници да достављају сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими број до 25 од у месецу, нека га тражи накнадно од администрације.

Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА моли све писце које интересују феминистичка питања да му шаљу чланке, реферате и белешке, који се односе на та питања.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА, Београд, Вука Караџића 18.

Рукописи се не враћају.

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ

Алексинац — Марија Николић
Бијељина — Даринка Милутиновић, секретар К. С. С.
Брчко — Буровић, књижар
Велика Кикинда — Јованка Поповић, учитељица
Велико Градиште — Женска Подружина
Врњци — Ана Стижанин
Гор. Милановац — Зора Ракићева, учитељица
Завидовић — Босна — Десанка Плавшић
Заблаће (Чачак) — Персида Глигоријевић учит.
Зајечар — Женска Подружина
Зајечар — Савка Станојевић, пред. К. С· С
Зајечар — Милица Смиљанић, студент
Крушевац — Коло Српских Сестара
Крагујевац — Кат. Огњановић пред. Жен. Покрета
Лесковац — Евгенија Динић учитељица
Лозница — Дана Б. Ристић, председ. Ж. Подружине
Љубљана — Ćirila Štebi
Никшић — Станица Шаровић, учитељица
Неготин — Даринка Јовановић
Мостар — Мара Мучибабић
Обреновац — Љубица С. Мићић пред. К. С. С.
Пожаревац—Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Прилеп — Даница Јованчић секретар, К. С. С.
Сарајево — Војислава Јанковић учитељ.
Сушак—Милица Видовић, председ. Доброт. Задруге
Сремска Митровица — Мила Стојнић п. председница Кола Српских Сестара
Смедерево — Персида Ристић
Скопље — Љубица Николајевић, учитељица
Суботица — Даница Радулашки
Чачак — Љубица Ј. Матић, благ. Жен. Подружине
Шабац — Јованка Ћосић
Ужице — Цвета М. Поповић

Власник: за Женски Покрет **Милица Дедијер**

Графички Уметнички Завод „ПЛАНЕТА“ Космајска 17. Тел. 6-61.